

Undervisning i fritidshemmet

Inom kunskapsområdena
språk och kommunikation samt natur och samhälle

Vad har vi granskat och varför?

Syftet med granskningen är att bedöma i vilken grad undervisningen i fritidshemmen genomförs och styrs så att den främjar elevernas lärande och utveckling.

- *Hur undervisningen ger eleverna möjligheter att utveckla förmågan att*
 - kommunicera med språkliga uttrycksformer i olika sammanhang
 - utforska och beskriva företeelser och samband i natur, teknik och samhälle.

- *Hur rektorn leder och styr undervisningen inom kunskapsområdena*
 - språk och kommunikation
 - natur och samhälle

Fritidshemmets undervisning

Språk och kommunikation samt natur och samhälle

Språk och kommunikation

Skolinspektionen bl.a. granskat hur undervisningen

- uppmuntrar till lek och estetiska uttryck
- ger eleverna möjlighet att samtala, ställa frågor samt framföra egna tankar
- uppmuntrar till läsning, berättande och samtal om det lästa.
- ger eleverna möjlighet att möta ett innehåll som handlar om digitala verktyg

Natur och samhälle

Skolinspektionen bl.a. granskat hur undervisningen ger eleverna möjlighet att

- reflektera över normer och regler i elevernas vardag
- lösa problem med hjälp av olika material, redskap och tekniker
- fördjupa och bredda sina förmågor samt att arbeta i längre processer
- använda matematik som redskap för att lösa vardagliga problem
- möta närsamhällets och föreningslivets utbud av aktiviteter

Fritidshemmets undervisning

Viktigaste utvecklingsområden

Resultaten visar att 23 av 24 granskade fritidshem har bedömts behöva utveckla undervisningen för att höja kvaliteten inom något område.

Fritidshemmets undervisning behöver i större utsträckning:

- Ge eleverna möjlighet att utveckla kommunikativa förmågor genom läsning, berättande och samtal om sina upplevelser.
- Ge eleverna möjlighet att använda digitala verktyg i sitt lärande.
- Stimulera eleverna till matematiska resonemang.
- Ge eleverna möjligheter att få ta del av närsamhällets och föreningslivets utbud.
- Ge eleverna möjlighet att fördjupa och bredda sina förmågor samt att arbeta i längre processer.

Ge eleverna möjlighet att utveckla kommunikativa förmågor genom läsning, berättande och samtal om sina upplevelser

Exempel på problem

- Det saknas miljöer för läsning och tillgång till olika typer av texter.
- Personal bedömer att eleverna är i behov av rörelse och att elever själva ska få välja vad de vill göra på fritidshemmet.
- Högläsning sker på slutet av dagen då det är få elever kvar.

Goda exempel

”Läraren frågar eleverna om vad som hänt tidigare i boken, bekräftar elevernas svar och fyller på så att det blir tydligt för alla vad som hänt. Under tiden som läsningen pågår, lyfter läraren svåra ord och uttryck som eleverna får förklara. Efter läsningen ställer läraren frågor kring vad eleverna tror kommer att hända och kopplar ihop elevernas förslag med deras egna erfarenheter.”

”Elever skapar olika typer av framträdanden i form av reklamnummer, dans och humornummer som baserats på den bok eleverna läst.”

Ge eleverna möjlighet att använda digitala verktyg i sitt lärande

Exempel på problem

- Få av de granskade fritidshemmen använder digitala verktyg i undervisningen.
- Det saknas tillräcklig tillgång till digitala verktyg i form av datorer, surfplattor och fungerande nätverk för att personalen ska kunna använda den digitala tekniken i undervisningen.
- Begräsningar av användande av digitala verktyg diskuteras på en del fritidshem.

Goda exempel

”En grupp elever besökte en närbelägen skog för att fågelskåda. Uppgiften gick ut på att med hjälp av en surfplatta fotografera en fågel. Eleverna hade på förhand fått ett antal frågor de skulle besvara skriftligt i sin surfplatta, såsom till exempel om fågeln var rädd och om den flyger fort. De elever som hunnit färdigt med frågorna fick sedan välja om de ville fortsätta aktiviteten och använda fler funktioner på surfplattan, vilket några elever gjorde och filmade fåglarna.”

Stimulera eleverna till matematiska resonemang.

Exempel på problem

- Personalen använder matematik i vardagliga sammanhang, men undervisningen är sällan planerad.
- Få exempel på hur undervisningen stimulerar eleverna till att använda matematik för att lösa problem.
- Om det saknas en organiserad samverkan med skolan, kan det vara svårt att ta tillvara på eller knyta an till den matematikundervisning som pågår där.

Goda exempel

”Eleverna för tillsammans med personalen resonemang och samtal kring matematiska begrepp. De pratar om var de ska placera pärlorna - längst ut, i mitten - och om de är större eller mindre. Vidare samtalar de kring hur lång tid de tror att ”pärlsnurran” kan snurra. Personalen tar därefter fram en mobiltelefon för att använda vid tidtagning och eleverna uppmanas att gissa hur lång tid de tror att snurrorna snurrar och därefter resonerar de kring vem som gissade närmast.”

Ge eleverna möjligheter att få ta del av närsamhällets och föreningslivets utbud

Exempel på problem

- Möten med närsamhället och föreningslivet försvåras av stora avstånd, höga kostnader för transporter eller avsaknad av kommunikationer.
- Hänsyn måste tas till elevernas mellanmål och hemgång samt tillgång till personal.
- Möjligheter att prova på olika aktiviteter genomförs till stor del under lov .
- Brist på resurser nämns som en orsak till föreningars möjlighet att besöka fritidshemmen.
- Information ges på skoltid för att nå alla elever.

Goda exempel

”En stor andel av eleverna på fritidshemmet lever i princip all sin tid inom ett begränsat geografiskt område. Hemmet, skolan och områdets köpcentrum är referenspunkterna i deras värld. Fritidshemmet försöker på olika sätt ge eleverna mera erfarenheter av samhället i vid mening. Resor och utflykter utanför dessa elevers vardagszon är därför kompensatoriska insatser som fritidshemmet vidtar.”

Ge eleverna möjlighet att fördjupa och bredda sina förmågor samt att arbeta i längre processer.

Exempel på problem

- Elever ägnar sig åt samma aktiviteter och stimuleras i låg grad att pröva på nya saker.
- Samtal handlar i högre grad om organisatoriska frågor och om att skapa ordning än om att utveckla elevernas förmågor.
- Det finns svårigheter med att låta eleverna arbeta med skapande, konstruktion och olika material under en längre tid, eftersom de delar lokaler med skolan.

Goda exempel

”Under året har eleverna arbetat med att karda ull och tova i ett projekt de kallat ”Från får till sittdyna”. I början var ett par elever intresserade, men efterhand som projektet fortskred kom fler elever till och ville vara med. I slutet av projektet hade en större andel av eleverna provat på de tekniker som ingick i projektet och skapat egna sittdynor.”

”Personalen berättar att de efter att ha sett elever kasta stenar mot marken för att krossa dem, förstått att eleverna ville komma åt vad det är i stenarna som glimmar. Detta utmynnade i att personalen plockade fram en stensamling som eleverna fått undersöka med lupp för att på så sätt kunna upptäcka olika stenarter.”

Rektorernas ledning och styrning

Språk och kommunikation samt natur och samhälle

Skolinspektionen har granskat

- Hur rektorn har organiserat verksamheten så att personalen i fritidshemmet ges utrymme att planera utbildningen
- Om rektorn för en kontinuerlig dialog med personalen i fritidshemmet
- Om rektorn organiserat verksamheten så att den stödjer samarbetsformer och erfarenhetsutbyten mellan personalen i fritidshemmet
- Om rektorn organiserat verksamheten så att den stödjer samarbetsformer och erfarenhetsutbyten mellan personal i fritidshem, förskoleklass och skola
- Hur kvalitetsarbetet omfattar planering, uppföljning och utveckling av undervisningen gällande de granskade förmågorna och kunskapsområdena

Rektorernas ledning och styrning

Viktigaste utvecklingsområden

Vid 20 av 24 granskade fritidshem har kvaliteten av rektors ledarskap och kvalitetsarbetet bedömts vara i behov av utveckling.

Rektorerna behöver i större utsträckning:

- Styra personalens planering så att den i högre grad inriktas mot uppdraget att stimulera elevernas utveckling och lärande.
- Organisera verksamheten så att den stödjer samarbete och erfarenhetsutbyten mellan personalen i fritidshemmet samt mellan fritidshemmet och skolan.
- Förbättra utvecklingen av undervisningens kvalitet.

Styra personalens planering så att den i högre grad inriktas mot uppdraget att stimulera elevernas utveckling och lärande

Exempel på problem

- Den administrativa arbetsbördan får effekter för den pedagogiska planeringen.
- Endast utbildad personal har planeringstid.
- Svårigheter med att planera undervisning utifrån läroplanen tillsammans med utbildade kollegor samt vikarier, timanställda och resurspersoner som är uppbokade på andra aktiviteter.

Goda exempel

”På ett av de granskade fritidshemmen som består av två avdelningar träffas all personal på fritidshemmet för planering och utvärdering. Denna planering berör eller utgår från läroplanens syften och kunskapsområden som språk och kommunikation samt natur och samhälle.”

Organisera verksamheten så att den stödjer samarbete och erfarenhetsutbyten mellan personalen i fritidshemmet samt mellan fritidshemmet och skolan

Exempel på problem

- Flera av de granskade fritidshemmen är samverkan med skolan inte tydligt strukturerad.
- Samverkan i form av gemensam planering med skolan sker sällan.
- Rektorer beskriver att samverkan mellan fritidshem och skola sker genom att personal från fritidshemmet arbetar i grundskolan och därigenom får insyn i undervisningen.

Goda exempel

”Vid ett fritidshem genomför personalen pedagogiska möten tillsammans med lärarna inom ramen för sitt arbetslag. Personalen uppger att de tillsammans med lärarna i skolan diskuterar hur fritidshemmets undervisning kan stärka elevernas lärande.”

Förbättra utvecklingen av undervisningens kvalitet

Exempel på problem

- Rektorer bedömer att fritidshemmen fungerar bra eftersom de inte fått höra något annat från vårdnadshavare eller personal.
- Styrningen och ledningen har varit svag och otydlig under en så lång tid att fritidshemmen själva skapat strukturer för att genomföra undervisningen.
- Det finns få exempel på fritidshem där rektorerna beskriver att de arbetar med planering, utvärdering och dokumentation av fritidshemmets undervisning.

Goda exempel

”På ett av fritidshemmen har rektorn inrättat något som de kallar pedagogiska samtal som är ett sätt för rektorn att ge kontinuerlig strukturerad återkoppling till personalen i fritidshemmet. Vid de pedagogiska samtalen träffar rektorn samtlig personal i fritidshemmet för att diskutera pedagogiska frågor såsom kunskapssyn och fritidshemmets uppdrag. De går också igenom den kort- och långsiktiga planeringen för fritidshemmet samt följer upp den.”

Förutsättningar

Förutsättningar för undervisningen

- Personalens utbildning och kompetens
- Lärarresursens användning
- Samverkan mellan fritidshemmets avdelningar och mellan skola och fritidshem
- Elevgruppers storlek
- Materiella förutsättningar som lärverktyg och lokaler

Rektorn och personalen behöver

- Analysera vad som utgör hinder vid just deras fritidshem för att eleverna ska få den utbildning de har rätt till. För detta har rektorn ett särskilt ansvar.

Avslutande reflektioner

- Fritidshemmets roll i utbildningen.
- Elever i de tidigare skolåren får en stor del av sin utbildning i fritidshem.
- Hur likvärdig är utbildningen i fritidshemmen?
- Hur fungerar fritidshemmets kompensatoriska och kompletterande uppdrag?
- Elevers rätt till utbildning i fritidshem.
- Det finns stora möjligheter att stimulera elevernas utveckling och lärande inom ramen för fritidshemmens undervisning, men dessa möjligheter tas inte tillvara i tillräcklig grad.
- Huvudmän och rektorer behöver i högre grad tänka på hur fritidshemmens utbildning kan organiseras och tas tillvara för att alla elever ska ges möjligheter att få de kunskaper och färdigheter de behöver.

Regelbunden tillsyn av alla skolor

SKOLINSPEKTIONEN granskar löpande all skolverksamhet, närmare 6 000 skolor. Tillsynen går igenom många olika områden i verksamheterna för att se om de uppfyller det som lagar och regler kräver.

Kvalitetsgranskning inom avgränsade områden

SKOLINSPEKTIONEN granskar mer detaljerat kvaliteten i skolverksamheten inom avgränsade områden. Granskningen ska leda till utveckling.

Anmälningar som gäller förhållandet för enskilda elever

ELEVER OCH FÖRÄLDRAR och andra kan anmäla missförhållanden i en skola till Skolinspektionen, till exempel kränkande behandling eller uteblivet stöd till en elev.

Fristående skolor – kontroll av grundläggande förutsättningar

SKOLINSPEKTIONEN bedömer ansökningar om att starta fristående skolor. Bedömningen innebär en grundläggande genomgång av skolans förutsättningar inför start.

Skolinspektionen

- För en bättre skola